

Ярослав КРУПКА, Юлія ІВАХІВ

ЕІ І ОАІ ОЗВ ДІ СЕДЕООВ ЗІ ОІ ДІ АО²
О І ДЕІ ²ОЕАО АІ О²І АІ НІ АІ - С²А²ОІ І Н²

Розкрито економічну сутність Приміток до фінансової звітності, визначено їхні функції та роль у системі інформаційного забезпечення суб'єктів господарювання. Запропоновано авторську концепцію механізму розкриття інформації у Примітках як засобу підвищення якості фінансової звітності.

The economic essence of the notes to the financial reporting, their functions and role in information provision of economic entities are considered. The author's concept of the mechanism of information disclosure in the notes as a means of improving the quality of financial reporting is proposed.

Фінансова звітність повинна містити вичерпну інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій і подій, пов'язаних із господарською діяльністю підприємства, яка може суттєво впливати на рішення, що приймаються на її основі. Інформацію, яка підлягає розкриттю, наводять безпосередньо у фінансових звітах або у Примітках до них. У сучасних складних, мінливих і динамічних умовах господарювання, в період економічної кризи саме останні набувають важливого значення для користувачів фінансової звітності. Їхнє завдання – пояснювати, доповнювати, нівелювали обмеженість і надмірні узагальнення в основних звітних формах. Примітки є вагомим додатковим джерелом суттєвої інформації для надання впевненості користувачам і формування у них максимально об'єктивного судження про фінансові результати й перспективи розвитку підприємства.

Поряд із цим, на даний час недостатньо висвітленими і дискусійними є концептуальні основи розкриття інформації у Примітках до фінансової звітності. Це диктує потребу проведення наукових досліджень, спрямованих на удосконалення структури і змісту, порядку складання та використання Приміток, забезпечення їхньої адекватності вимогам користувачів. Зазначене вище вказує на актуальність і своєчасність обраної теми дослідження.

Мета цього дослідження – підвищення якості фінансової звітності за рахунок систематизації та удосконалення змісту і форми подання інформації у Примітках до неї. Для її досягнення поставлено ряд завдань, зокрема:

- розкрити економічну сутність Приміток, визначити їхні функції та роль у системі інформаційного забезпечення суб'єктів господарювання;
- систематизувати й узагальнити інформацію у Примітках, яка є суттєвою і може впливати на судження користувачів та ефективність їхніх рішень;
- запропонувати власний варіант побудови цілісної концепції розкриття інформації у Примітках як засобу підвищення якості фінансової звітності.

Для вирішення зазначеної проблеми досліджено практику складання фінансової звітності в Україні, а також у США, Великобританії та Російській Федерації. У зарубіжних країнах Примітки є важливою складовою звітної інформації. До речі, у нашому розумінні Приміток, інформація, яку вони охоплюють, на рис. 1 згрупована у чотирьох блоках, за винятком першого. Зокрема, це відомості про ключові принципи облікової політики підприємств, статті, що не відповідають критеріям визнання і відображення в основних звітних формах, звіти менеджерів, листи до акціонерів, інша аналітична й статистична інформація, що є корисною для інвесторів, кредиторів та власників.

Однак варто зазначити, що форма і зміст Приміток значною мірою визначаються економіко-соціальною ситуацією, умовами господарювання та інформаційними запитамі користувачів у зарубіжних країнах. Тому, враховуючи особливості економічної та облікової систем України, слід зв'язано, на підставі ґрунтовних наукових досліджень удосконалювати вітчизняну практику розкриття додаткової інформації у Примітках, а не автоматично застосовувати навіть кращі елементи механізму звітування за кордоном.

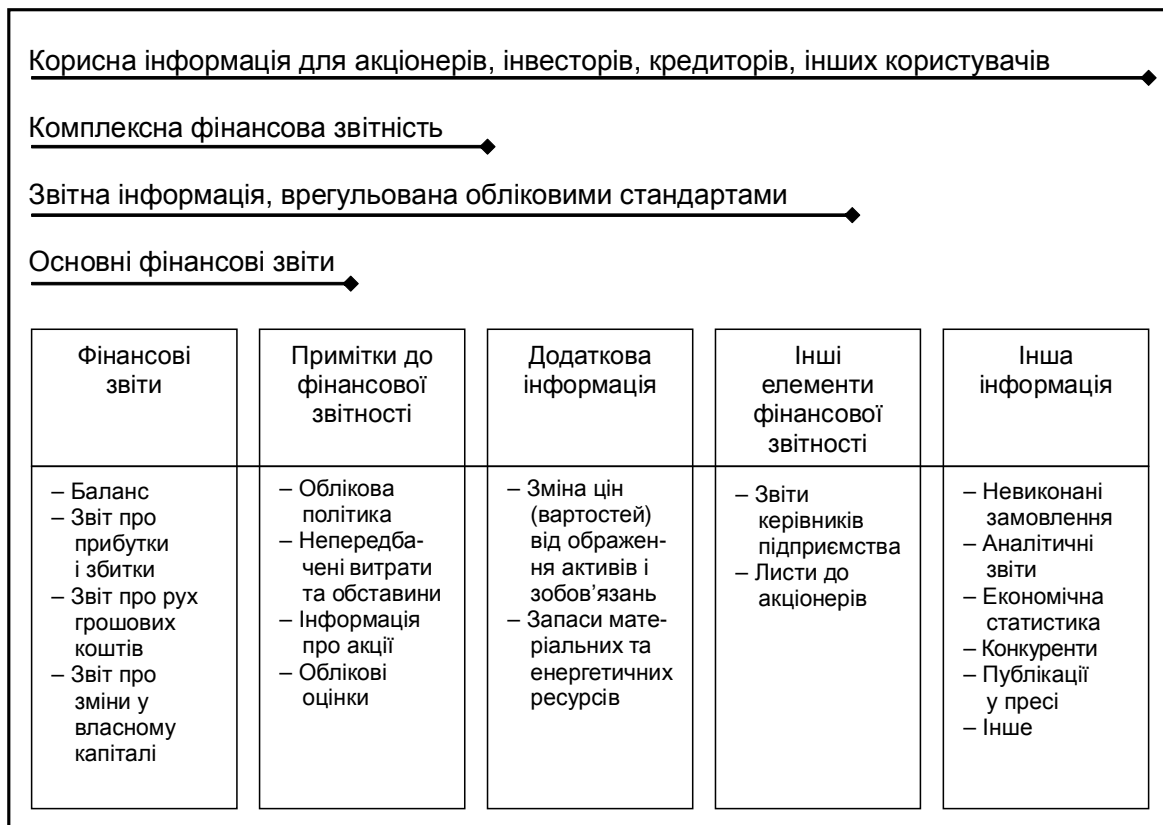

Рис. 1. Зарубіжна практика розкриття інформації у фінансовій звітності та Примітках до неї

На жаль, ні у вітчизняній, ні в зарубіжній економічній науці нема єдиного методичного і термінологічного підходу у трактуванні Приміток до фінансової звітності. Незважаючи на це, вчені однозначно розглядають їх як важливу складову фінансової звітності та один з інструментів пізнання підприємства загалом, його бізнес-концепції і стратегії розвитку [1, с. 122–154; 7, с. 14–18; 8, с. 1274–1275].

На нашу думку, Примітки слід розуміти як особливий спосіб розкриття суттєвої інформації, яка підвищує якість фінансової звітності, забезпечує її повноту, доступність і зрозумілість, а також допомагає користувачам більш об'єктивно оцінювати фінансовий стан і перспективи розвитку підприємства й на основі цього приймати економічно обґрунтовані рішення. З огляду на це вдосконалення змісту і форми Приміток доцільно проводити не лише з метою їхнього наближення до вимог облікових стандартів, а й з урахуванням інформаційних потреб користувачів фінансової звітності.

Розробляючи концепцію формування Приміток до фінансової звітності, потрібно встановити структуру, ступінь регламентації та основні параметри розкриття у них обліково-аналітичної інформації, її користувачів, визначити функції Приміток у системі фінансової звітності.

Узагальнюючи вітчизняну облікову практику щодо складання фінансової звітності та Приміток до неї, можна сказати, що в Україні діє диференційований підхід до розкриття інформації. При цьому форма і зміст інформації у Примітках одночасно регламентуються кількома нормативно-правовими актами різних відомств, які в деяких аспектах суперечать один одному. На рис. 2 продемонстровано, що Примітки до фінансової звітності підприємств можуть бути представлені річними звітними формами № 5 "Примітки до річної фінансової звітності", № 6 "Інформація за сегментами", іншою доречною інформацією відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (далі – П(С)БО) [4], Наказу Міністерства фінансів України "Про примітки до річної фінансової звітності" від 29 листопада 2000 р. № 302 [3], вимог Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку [6], рішень власників і керівників.

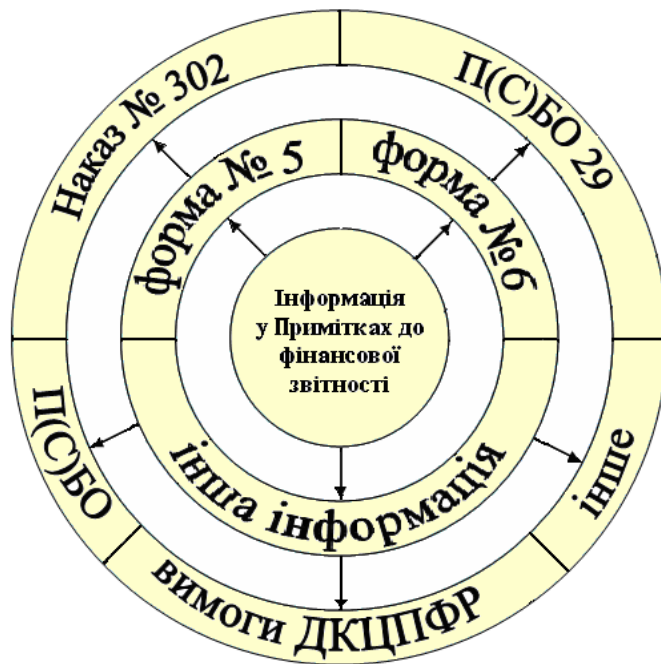

Рис. 2. Структура і нормативно-правове регулювання розкриття інформації у Примітках до фінансової звітності в Україні

Проаналізувавши суть Приміток до фінансової звітності на основі П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" і Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 1 "Подання фінансових звітів" [4; 2], для кращого розуміння інформації, що може розкриватись у них, пропонуємо систематизувати й узагальнити її за основними напрямками, як це зображено на рис. 3.

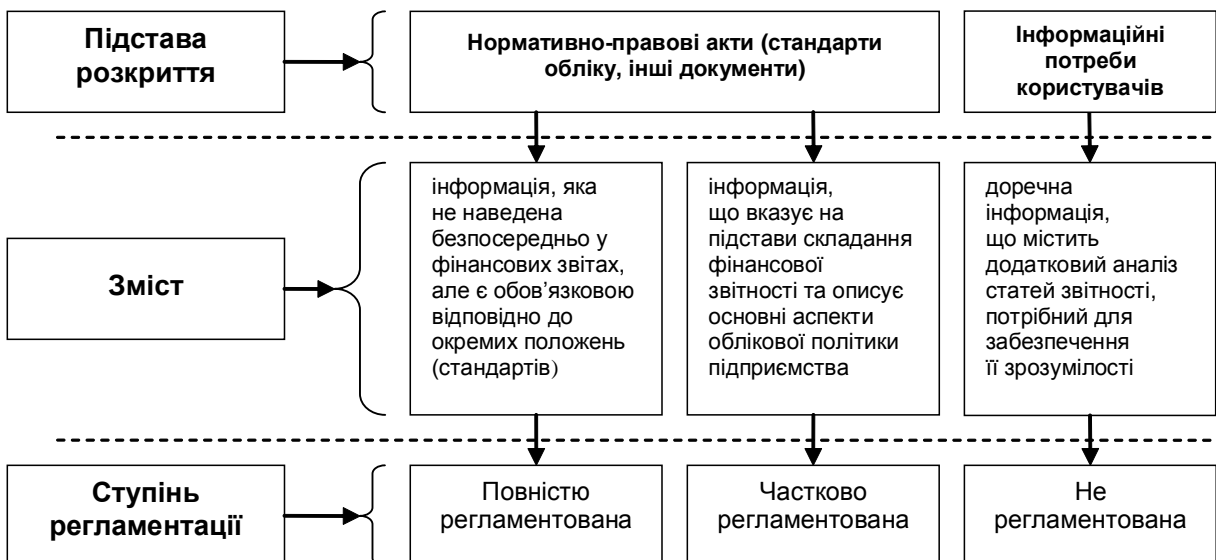

Рис. 3. Інформація у Примітках до фінансової звітності

Концепція розкриття інформації ...

Так, за підставами інформація розкривається згідно з чинними нормативно-правовими актами чи на вимогу користувачів, або ж за рішенням керівників і власників підприємства.

Відповідно за змістом такої інформації можна поділити на ту, що:

– не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але є обов'язковою відповідно до окремих положень (стандартів);

– вказує на підстави складання фінансової звітності та описує основні аспекти облікової політики підприємства;

– містить додатковий аналіз статей звітності, потрібний для забезпечення її зрозумілості.

За ступенем регламентації форми і змісту пропонуємо виділяти інформацію повністю регламентовану, частково регламентовану та нерегламентовану.

Зважаючи на роль і значення Приміток, вважаємо, що основною їхньою функцією є інформаційна. За допомогою Приміток пояснюються алгоритм і методи підготовки звітної інформації; повідомляється про події або операції, що не відповідають критеріям визнання у фінансовій звітності; розкривається інша корисна для користувачів інформація. Похідною функцією Приміток можна вважати *аналітичну*, адже інформація, що міститься у них, деталізує окремі показники фінансових звітів і використовується при проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. Зіставлення показників основних звітних форм з даними Приміток дає змогу перевірити їхню правильність, а тому Примітки можна розглядати також як засіб додаткового контролю об'єктивності інформації, відображеної у фінансовій звітності. Це є ще однією їхньою функцією.

Підтвердженням гіпотези щодо недосконалості вітчизняного законодавства у сфері регулювання фінансової звітності підприємств можуть бути результати проведеного дослідження фінансової звітності ВАТ "ТерА" за 2002–2008 рр. [5]. Виявлено, що в межах чинних правових норм не всю доречну інформацію подано у фінансовій звітності цього підприємства і Примітках до неї.

Таким чином, користувачів обмежено в інформаційному забезпеченні та виборі інструментарію для проведення аналітичних процедур і прийняття адекватних рішень. Крім цього, встановлено, що звітні форми № 5 і № 6 Приміток заповнені лише на 10%. Це вказує на недоліки у їхньому складі та змісті, труднощі, що виникають при формуванні деяких показників (наприклад, використання амортизаційних відрахувань), а головне – на низький рівень їхньої інформативності й корисності.

Вважаємо, потрібно ставити дещо інші, адекватні сучасним ринковим тенденціям, логічно й економічно обґрунтовані критерії та вимоги розкриття інформації як у Примітках, так і у фінансовій звітності загалом. Це підтверджує необхідність перегляду й удосконалення норм і стандартів обліку.

За результатами дослідження визначено основні параметри, за якими доцільно будувати концепцію формування Приміток до фінансової звітності, а саме: нормативно-правове регулювання, підстави розкриття, суб'єкт подання, вид діяльності, характер інформації, часовий аспект, зміст, призначення, форма подання, ступінь регламентації, зв'язок з формами звітності, вплив на рішення користувачів (табл. 1).

Так, концептуальні засади формування Приміток мають враховувати чинне нормативно-правове регулювання фінансової звітності; стосуватись усіх суб'єктів і видів господарської діяльності; забезпечувати подання фінансової та нефінансової інформації про минулі, теперішні й майбутні події. У Примітках варто розкривати основи облікової політики підприємства та її зміни, іншу доречну інформацію, що містить додатковий аналіз статей фінансової звітності й забезпечує її зрозумілість. Інформацію у Примітках доцільно розкривати у таблицях, цифровому, графічному та описовому вигляді. Не варто встановлювати жорсткі регламентаційні вимоги. Водночас інформація у Примітках може бути як додаток до основних фінансових звітів, або ж виступати самостійним цілісним масивом даних, які безпосередньо впливають на рішення користувачів та аргументують їхню економічну доцільність. Такий системний підхід дасть змогу оптимізувати обсяг Приміток і відповідно підвищити їхню інформативність та аналітичність.

Сьогодення вимагає, щоб вигоди від подання інформації перевищували витрати, пов'язані безпосередньо з її збором і формуванням. Поряд із цим, потреби зацікавлених користувачів звітної інформації не збігаються з бажанням підприємств надавати її достатньо розгорнуто. Завданням Приміток є встановлення рівноваги між переваженням фінансових звітів надто докладними даними та неясністю інформації внаслідок її надмірного узагальнення.

Отже, вважаємо, що будь-які заходи із врегулювання питання подання Приміток мають базуватися на принципах розумної достатності, економічності та збалансування інтересів зацікавлених суб'єктів.

Параметри концепції формування Приміток до фінансової звітності

№ з/п	Параметри розкриття інформації	Характеристика
1	Нормативно-правове регулювання	<ul style="list-style-type: none"> – МСФЗ; – П(С)БО; – наказ МФУ № 302; – Вимоги ДКЦПФР; – інші нормативно-правові акти; – внутрішні документи підприємства.
2	Підстава розкриття	<ul style="list-style-type: none"> – нормативно-правові акти; – рішення керівників підприємства; – запити користувачів.
3	Суб'єкт подання	<ul style="list-style-type: none"> – за видами підприємств.
4	Вид діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – звичайна: операційна, фінансова, інвестиційна; – надзвичайна.
5	Характер інформації	<ul style="list-style-type: none"> – фінансова; – нефінансова.
6	Часовий аспект розкриття	<ul style="list-style-type: none"> – минулі періоди; – звітний період; – перспективна інформація.
7	Зміст	<ul style="list-style-type: none"> – облікова політика; – інформація, не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але є обов'язковою за обліковими положеннями (стандартами); – інформація, що містить додатковий аналіз статей звітності, потрібний для забезпечення її зрозумілості та доречності.
8	Призначення	<ul style="list-style-type: none"> – деталізація; – пояснення; – доповнення; – розкриття; – аналітична оцінка; – контроль.
9	Форма подання	<ul style="list-style-type: none"> – описова; – таблична; – графічна; – цифрова.
10	Ступінь регламентації	<ul style="list-style-type: none"> – регламентована; – не регламентована.
11	Вплив на прийняття рішень користувачами	<ul style="list-style-type: none"> – релевантна; – нерелевантна.
12	Зв'язок з формами звітності	<ul style="list-style-type: none"> – доповнення до форми № 1; – доповнення до форми № 2; – доповнення до форми № 3; – доповнення до форми № 4; – інша інформація.

Концепція розкриття інформації ...

Отже, проаналізувавши відповідну інформацію, наукові та законодавчі джерела й нормативно-правові акти, можна зробити такі висновки.

1. Примітки до фінансової звітності – це особливий спосіб розкриття суттєвої інформації, а не додаткова форма звітності.

2. Функціями Приміток є інформаційна, аналітична, контрольна.

3. У зміст Приміток слід включати доречну інформацію фінансового і нефінансового характеру, що доповнює і деталізує статті фінансової звітності, розкриває основні аспекти облікової політики, сприяє формуванню у користувачів максимально об'єктивного судження про результати діяльності та перспективи розвитку підприємства.

4. Інформацію у Примітках необхідно подавати в доступних для користувачів формах, зокрема: табличній, цифровій, графічній, текстовій.

5. Вдосконалення змісту і форми Приміток до фінансової звітності доцільно проводити системно, насамперед з урахуванням інформаційних потреб користувачів фінансової звітності, а не лише з метою їхнього наближення до вимог облікових стандартів чи інших нормативно-правових актів.

Реалізація запропонованої концепції формування Приміток до фінансової звітності за визначеними параметрами неодмінно сприятиме підвищенню якості фінансової звітності підприємств, її надійності, достовірності й корисності для прийняття користувачами економічно обґрунтованих рішень.

Література

1. Голов С. Бухгалтерський облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами / С. Голов, В. Костюченко ; вид. 2-е, перероб. та доп. – Харків : Фактор, 2008. – 1008 с.
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>
3. Наказ Міністерства фінансів України "Про примітки до річної фінансової звітності" від 29 листопада 2000 р. № 302 з останніми змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку № 1–34 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Річна фінансова звітність ВАТ "ТерА" (2002–2007 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.smida.gov.ua>
6. Рішення ДКЦПФР "Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів" від 19 грудня 2006 р. № 1591 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Хомин П. Я. Примітки до річної фінансової звітності: недоліки змісту в контексті П(С)БО / П. Я. Хомин // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2005. – № 21 (150). – С. 14–18.
8. Kieso D. E. *Intermediate Accounting* / D. E. Kieso, J. J. Weygandt, T. D. Warfield. – 12-th ed., John Wiley&Sons, Inc., 2007. – 1341 p.